

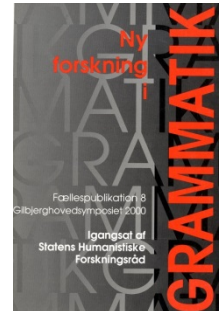
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Det italienske verbalsystem
De finitte formers semantik

Forfatter: Bente Lihn Jensen

Kilde: C. Bache, S. Becerra Bascuñán, M. Mosegaard Hansen, L. Heltoft og H. Jansen (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 8, 2001, s. 149-170

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>



© Forfatterne og Odense Universitetsforlag 2001

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Det italienske verbalsystem

De finitte formers semantik

Bente Lihn Jensen

1. Introduktion

Det finitte verbalsystem på italiensk består, som en del læsere vil vide, af langt flere former end tilfældet er på dansk. Der tænkes her ikke på den forskel i antallet af verbalformer der skyldes at det finitte verbum på italiensk bøjes i person og tal, hvorved den enkelte modus-tempus findes i 6 eller 7 forskellige former¹, men derimod på antallet af modus-tempusformer².

Som det fremgår af Oversigt 1, er der 8 syntetiske finitte former i det italienske system, mens der til sammenligning er 3 i det danske: præsens og præteritum indikativ samt imperativ.

Oversigt 1. Traditionel opdeling af de italienske finitte modus-tempus former

	SYNTETISKE FORMER	ANALYTISKE FORMER
INDIKATIV	PRESENTE PASSATO REMOTO IMPERFETTO FUTURO	PASSATO PROSSIMO TRAPASSATO REMOTO TRAPASSATO PROSSIMO FUTURO ANTERIORE
CONDIZIONALE	CONDIZIONALE	CONDIZIONALE COMPOSTO
KONJUNKTIV	PRESENTE IMPERFETTO	PASSATO PROSSIMO TRAPASSATO PROSSIMO
IMPERATIV	IMPERATIV	

Note: *** angiver ikke-obligatorisk skillelinje.

1. Traditionelt opereres der med 6 forskellige former, men som anført i Jensen & Korzen (1996: 203) kan man med held operere med en syvende form: den såkaldt apersonlige, der er kendetegnet ved *si* + finit verbum i 3. person ental, fx: *si scrive, si parte, si è*.
2. Begrundelsen for at tale om modus-tempus former i stedet for det mere gængse tempus-

Som det fremgår af Oversigt 1, opereres der på italiensk traditionelt med 3 eller 4 finitte modi: indikativ, med eller uden *condizionale*, konjunktiv og imperativ.

De forskellige former inden for den enkelte modus benævnes traditionelt tempusformer. Man kan selvfølgelig benævne ting arbitrært; men det er vigtigt at gøre sig klart at tempusformerne på italiensk, ligesom det er tilfældet på dansk (se Hansen & Heltoft (1999) og Durst-Andersen (2000)) generelt ikke bruges til at angive temporale forhold, men derimod andre der vedrører diskursverdner (mere herom i det følgende).

Inden for indikativ skelnes der således mellem nutid (*presente*), fortid (*passato remoto* og *imperfetto*) og fremtid (*futuro*), inden for konjunktiv mellem nutid/fremtid (*presente*) og fortid (*imperfetto*), mens den syntetiske *condizionale* siges at vedrøre nutid/fremtid, mens den analytiske siges at vedrøre fortid.

I det følgende vil der blive argumenteret for en anden opdeling af forminventaret, som skitseret i Oversigt 2.

Oversigt 2. Alternativ opdeling af de italienske finitte modus-tempus former

	SYNTETISKE FORMER	ANALYTISKE FORMER
INDIKATIV	PRESENTE PASSATO REMOTO IMPERFETTO	PASSATO PROSSIMO TRAPASSATO REMOTO TRAPASSATO PROSSIMO
POTENTATIV	FUTURO CONDIZIONALE	FUTURO ANTERIORE CONDIZIONALE COMPOSTO
KONJUNKTIV	PRESENTE IMPERFETTO	PASSATO PROSSIMO TRAPASSATO PROSSIMO
IMPERATIV	IMPERATIV	

modus former er den at italiensk synes med en term lånt fra Bath (1999) at være et modus-prægnant sprog. Den mere gængse betegnelse: tempus-modus former ville derimod signalere at sproget var et tempus-prægnant sprog, hvilket italiensk er blevet opfattet som hidtil – efter min opfattelse fejlagtigt. Er italiensk et modusprægnant sprog, må det formentlig også henregnes til den afsenderbaserede supertype der er behandlet i Durst-Andersen (1997).

Denne opdeling bygger på en kombination af trækkene [DISTANCE], [ASSERTERING] samt [FAKTUALITET], fremover forkortet [FAKTUEL], og for imperativ og konjunktivs vedkommende desuden på et træk kaldet [INDIREKT] der vedrører formernes mulighed for at forekomme i ytringer der udtrykker omtale, ikke tiltale, samt for indikativs vedkommende på trækket [PERFEKTIVITET], fremover forkortet [PERF]. De nævnte træk vedrører primært den neustiske og tropiske komponent i Hares (1971) opdeling af ytringen, og primært den interpersonlige komponent i Halliday (1979).

Til forskel fra den traditionelle opdeling, der ikke synes at bygge på nogen systematik, bortset fra at nogle anfører sætningstypen som inddelingskriterium (fx Berretta (1993) for italiensks vedkommende og Abouda (1997) for fransks), bygger denne inddeling på én og samme systematik.

De væsentligste ændringer i forhold til den hidtil omtalte opdeling vedrører:

- futuro's og evt. kondizionales placering i modussystemet
- de syntetiske formers indbyrdes forhold inden for den enkelte modus
- konjunktivs placering i systemet
- forholdet mellem imperativ og konjunktiv.

På grund af den forholdsvis beskedne plads vi råder over, omhandler artiklen kun de mest basale aspekter, og som allerede nævnt lades de analytiske former generelt ude af betragtning³.

2. Generel karakteristik af det italienske verbalsystem

2.1. Udtrykssiden

Det der generelt karakteriserer det italienske verbalsystem, er at verbalformerne gennemgående findes i en syntetisk og en tilsvarende

3. For yderligere oplysninger henvises til Jensen (under udarbejdelse a & b). Opmærksomheden henledes endvidere på I. Korzens indlæg om trapassato prossimo i dette bind.

analytisk form⁴ således at forstå at de analytiske formers hjælpeverbum optræder i samme tempus som kerneverbet i den tilsvarende syntetiske form⁵. Forenklet kan man sige at de analytiske former primært angiver førtidighed i forhold til den tilsvarende syntetiske form. Dette aspekt er som sagt af pladshensyn ikke medtaget her.

2.2. Indholdssiden

Et andet gennemgående træk er at der inden for hver enkelt modus, med undtagelse af imperativ, skelnes mellem om sagforholdet præsenteres som værende del af afsenders aktuelle verden eller ej. Denne distinktion kan siges at være en distinktion i afstand, fremover gengivet ved [+/-DISTANCE].

Inden for indikativ skelnes der inden for [+DISTANCE] desuden mellem [+/-PERFEKTIV] (herom nærmere nedenfor).

Trækket [DISTANCE] **kan** vedrøre temporale forhold, som det er tilfældet i (1), hvor verbalformerne optræder i indikativ

[-DISTANCE]

(1a) Adesso **piove**
nu regne_{3.p.sg. presente} = Nu regner det

[+DISTANCE] [-PERF]

(1b) Alle tre **pioveva**
ved_{def} tre regne_{3.p.sg. imperfetto} = Klokken tre regnede det

[+DISTANCE] [+PERF]

(1c) Alle tre **piovve**
... regne_{3.p.sg. passato remoto} = Klokken tre gav det sig til at regne

men som nævnt i introduktionen er forskellen mellem de forskellige former inden for én og samme modus primært en forskel af betyd-

4. Denne karakteristik gælder også inden for det infinitive system for infinitiv og gerundio.

5. Undtaget herfra er den perifrastiske passiv dannet ved hjælp af halvhjælpeverbet *venire* (*komme hen til den talende eller tiltalte*) + perfektum participium. Som halvhjælpeverbum kan *venire* ikke forekomme i analytisk form, men fungerer det som kerneverbum, følger det den generelle regel.

ningsmæssig art. Den kommer måske særlig tydeligt frem i indikativ, hvor ytringer der indeholder *passato remoto*, der er bærer af trækket [+DISTANCE], udtrykker et andet indhold end den tilsvarende med *passato prossimo*, der bærer trækket [-DISTANCE]. Betydningsforskellen skulle fremgå af parafraaserne til (a) og (b)⁶, der stammer fra Sabatini (1984: 665 - 666)

[+DISTANCE]

(2a) Due anni fa l'alluvione **distrusse** il ponte.

to år gøre_{3.p.sg.presente} def oversvømmelse ødelægge_{3.p.sg.passato remoto}

def bro

= for to år siden ødelagde oversvømmelsen broen (men den er nu bygget op igen)

[-DISTANCE]

(2b) Due anni fa l'alluvione **ha distrutto** il ponte.

to år gøre_{3.p.sg.presente} def oversvømmelse ødelægge_{3.p.sg. passato prossimo}

def bro

= for to år siden ødelagde oversvømmelsen broen (og den er fortsat ødelagt)

Denne betydningsmæssige forskel er den gennemgående i hele det finitte verbalsystem bortset fra imperativ.

At forskellen mellem to syntetiske tempusformer er bevidsthedsrelateret frem for tidsmæssigt relateret, ses endnu tydeligere i (3), hvor den beskrevne ekstralingvistiske situation vedrører udsigelsestidspunktet. Når der er brugt *imperfetto*, der bærer trækket [+DISTANCE], skyldes det at der er tale om forhold der ikke vedrører den virkelige verden, men nogle børns legeunivers. Denne anvendelse af *imperfetto* kaldes da også ofte *imperfetto 'ludico'*, bl.a. i Bazzanella (1994: 100) hvorfra eksempel (3) er hentet.

6. I Bath (1999: 173ff) omtales et lignende forhold på Mao Naga. Forskellen henregnes her til begrebet "current relevance" i den betydning Comrie (1985) benytter termen. I det der svarer til (2b) på italiensk, karakteriseres formen som en der denoterer "current relevance", mens den i det der svarer til (2a), karakteriseres som en der denoterer "current irrelevance". Denne forskel tolkes af Bath som en modal forskel.

- (3) Facciamo che io **ero** il lupo e tu **eri** Cappuccetto Rosso.
 gøre_{1.p.pl.imperativ} at jeg være_{1.p.sg.imperfetto I def} ulv og du
 være_{2.p.sg.imperfetto I} Hætte Rød
 = Lad os lege at jeg er ulven og du er Rødhætte.

Et andet eksempel gælder skønlitteraturens verden. En roman som Orwells *1984* er på italiensk – så vidt jeg har ladet mig fortælle – fortalt i *passato remoto*, selv om handlingen på udgivelsestidspunktet vedrørte en fremtidig verden.

Samme forskel illustreres i (4) for så vidt angår potentativ, og i (5) angående konjunktiv

[-DISTANCE], potentativ

- (4a) Adesso **saranno** le cinque.
 nu være_{3.p.pl.futuro def} fem = Nu har den at være fem⁷
 = Den er nok fem

[+DISTANCE], potentativ

- (4b) Adesso **sarebbero** le cinque.
 nu være_{3.p.pl.condizionale def} fem = Nu havde den at være fem⁸
 = Den skal/skulle (efter sigende) være fem

[-DISTANCE], konjunktiv

- (5a) **Venga**, signora Bianchi.
 komme_{sg.presente K} fru Bianchi = Fru Bianchi, følg med

[+DISTANCE], konjunktiv

- (5b) **Venisse** la signora Bianchi.
 komme_{3.p.sg.imperfetto K def} fru Bianchi
 = Gid fru Bianchi ville komme.

Opdeler man de finitte verbalformer efter distinktionen [-DISTANCE] vs. [+DISTANCE], vil resultatet blive som følger:

-
- Denne gengivelse er valgt for at illustrere hvad *futuro*, der er dannet af infinitiv + præsens indikativ af verbet *avere*: *have*, sproghistorisk set udtrykker.
 - Denne gengivelse er ligesom det var tilfældet i (4a), valgt for at vise hvad *condizionale*, der er dannet af infinitiv + *passato remoto* af *avere*: *have*, sproghistorisk set udtrykker.

[-DISTANCE]:	presente I	[+DISTANCE]:	passato remoto
	futuro		imperfetto I
	presente K		condizionale
	imperativ.		imperfetto K

Det må betyde at de nævnte fire former inden for hver kategori må adskille sig på anden vis. Som vi skal se i det følgende, adskiller presente I og futuro sig inden for [-DISTANCE] fra presente K og imperativ ved trækket [ASSERTERING]. Presente I adskiller sig fra futuro ved trækket [FAKTUEL], mens presente K adskiller sig fra imperativ ved trækket [INDIREKT]. Dette træk genfindes ikke inden for hovedkategorien [+DISTANCE]. Her adskiller imperfetto K sig fra de øvrige former ved trækket [ASSERTERING], hvorimod condizionale adskiller sig fra passato remoto og imperfetto I ved trækket [FAKTUEL]. Endelig adskiller passato remoto og imperfetto I sig fra hinanden ved trækket [PERF] som det fremgår af (1b) vs. (1c) - (1e)

(1d) Dalle 17 alle 20 **piovve**.
= Fra kl. 17 til kl. 20 regnede det.

(1e) Fino alle 20 **piovve**.
= Indtil kl. 20 regnede det.

[PERF] er et træk der kun findes inden for [+DISTANCE]. [PERF] der vedrører aspekt, henregnes ikke til modus selv om imperfetto I i sprogbrugen kan konkurrere med condizionale composto og trapassato K. Dette aspekt lades dog her ude af betragtning.

3. Modus

Modus er den grammatiske kategori der par excellence bruges til at udtrykke modalitet, hvormed menes afsenders holdning til den positionelle eller frastiske del⁹ af ytringen (denne definition er hentet

9. Denne betegnelse, der stammer fra Hare (1952) og som gentages i (1971), står i modsætning til henholdsvis den tropiske og den neustiske del, som kan karakteriseres som henholdsvis asserteringsdel og illokutionsdel.

fra henholdsvis Simone (1992) og Cresti (2000)). I Wandruszka (1991: 415) formuleres det på en lidt anden måde: en af de centrale roller for modus er at angive om det forhold i den ekstralingvistiske verden som den propositionelle del repræsenterer, er et faktum eller en subjektiv gengivelse.

I stedet for at tale om faktum vs. subjektiv gengivelse, ville jeg dog i lighed med Bath (1999) foretrække at skelne mellem realis og irrealis, sidstnævnte ikke i betydningen kontrafaktuel, men i betydningen non-faktuel.

Den talendes holdning til den frastiske del af ytringen kan være enten asserterende, dvs. at forholdet hævdes at have en mulig sandhedsværdi, eller ikke-asserterende, hvormed menes at der ikke hævdes noget om forholdets sandhedsværdi. Det er typisk tilfældet i ytringer der indeholder imperativ, men tekststrukturelle forhold kan også gøre sig gældende (se 4.2.2.).

At holdningen kan være asserterende eller ikke-asserterende, kunne umiddelbart få en til at tro at to modi måtte være tilstrækkeligt (det er faktisk stort set tilfældet på dansk og engelsk), men som det fremgår af Oversigt 2, synes dette langt fra at være tilfældet på italiensk. Spørgsmålet er derfor hvad der karakteriserer de enkelte modi ud over trækket [ASSERTERING], og hvordan de forskellige modi forholder sig til hinanden.

I det følgende vil der blive argumenteret for at indikativ og potentativ begge kan opfattes som modi der udtrykker [+ASSERTERING], hvori- mod de adskiller sig fra hinanden mht. trækket [FAKTUEL], mens imperativ og konjunktiv udtrykker [-ASSERTERING].

Som jeg har gjort mig til talsmand for ved andre lejligheder (se Jensen 1994, 2000a og 2000b), tilslutter jeg mig den monosemantiske fløj, der er af den opfattelse at den enkelte verbalform har én leksikalsk betydning¹⁰, som kan være så abstrakt at vi ikke kan parafrasere det sprog-

10. Samme holdning kommer bl.a. til udtryk i Klinge (1993) og (1996) der behandler engelsk og dansk, og i Silva-Corvalán (1995) der omhandler spansk.

ligt¹¹. At ytringer der indeholder én og samme verbalform, tillægges flere forskellige betydninger, skyldes således ikke verbalformen i sig selv, men verbalformens semantik i kombination med de øvrige elementer der indgår i ytringen som ytring betragtet, dvs. såvel den frastiske som den tropiske og neustiske komponent.

Dette kan illustreres ved futuro som i følgende eksempler:

- (6) Giovedì Pietro **partirà** per Londra
 torsdag Pietro tage-af-sted_{3,p.sg.futuro} til London
 = På torsdag rejser/skal Pietro til London
- (7) – Che ore sono?
 – Di preciso non lo so ma **saranno** le 17 più o meno.
 – hvilke timer være_{3,p.pl.presente I}
 – af præcist ikke det vide_{1,p.sg.presente I} men være_{3,p.pl.futuro} de 17
 mere eller mindre
 = – Hvad er klokken?
 – Det ved jeg ikke præcist, men den er nok ca 17.
- (8) Domani **andrai** a Bologna a comprarmi le cose che mi mancano.
 i-morgen bevæge-sig_{2,p.sg.futuro} til Bologna at købe-mig_{det} ting
 som mig mangle_{3,p.pl.presente I}
 = I morgen skal du tage til Bologna og købe de ting jeg mangler.

Traditionelt siges futuro at udtrykke fremtid i (6), antagelse i (7), ordre i (8), men som det fremgår af (9), er det ikke altid muligt at afgøre hvordan en ytring der indeholder futuro, skal tolkes

- (9) “**Vi divertirete** molto”. I due giovani non capirono se questo fosse detto in tono di previsione o di ordine.

11. I Klinge (1993: 318) citeres Joos for i *The English verb: form and meanings*. Madison: University of Wisconsin Press, 1964, i forbindelse med modalverbet *must's* betydning at have fremført: “It is not a meaning that can be paraphrased, for English has no more elementary words to paraphrase it with”.

(Eksemplet stammer fra Svend Bach; kilde ukendt)

“more sig_{2,p.pl.futuro} meget”. de to unge ikke forstå_{3,p.pl.passato remoto}
om dette sige_{3,p.sg.trapassato K} i tone af forudsigelse eller af ordre
= “*Vi diverete molto*”. De to unge forstod ikke om dette var ment
som en forudsigelse eller som en ordre¹².

Dette signalerer for mig at se at det ikke er futuro der i sig selv udtrykker disse forskellige betydninger, men at ko- og konteksten spiller en rolle.

I forbindelse med indikativ vil man tilsvarende kunne se at ytringer der indeholder fx presente, kan fremstille et givet sagforhold snart som sandt, som i (10), snart uden sandhedsværdien S/F som i (11) og (12).

(10) Maria è a casa

Maria være_{3,p.sg.presente I} ved hus
= Maria er hjemme

(11) **Forse** Maria è a casa = Måske er Maria hjemme

(12) Se io fossi il mago di Natale

farei spuntare un albero di Natale (linje 1-2)

...

Poi con la mia bacchetta **me ne andrei** (l. 15-17)
a far magie/ per tutte le vie.

...

In piazza San Cosimato (l. 29-31)
faccio crescere l'albero
del cioccolato;

...

Tutto questo **farei** se fossi un mago. (l. 58-59)

12. Når replikken ikke er oversat, skyldes det at den omtalte tvetydighed ikke kan overføres direkte til dansk. Her ville man i stedet kunne opnå en tilsvarende effekt ved imperativ, der jo enten kan udtrykke ordre eller ønske, og det ville indebære at 'previsione' skulle ændres til 'ønske': "*Mor jer*". De to unge vidste ikke om dette var ment som et ønske eller som en ordre.

Però non lo sono ...

(Il mago di Natale in: Rodari, G. 1960. *Filastrocche in cielo e in terra*)

På trods af disse betydningsforskelle mener jeg at indikativens egenbetydning i alle tre tilfælde er den samme, men at den eller dele af den kan neutraliseres af fx et adverbial som i (11), eller af kotelksten som i (12): teksten der beskriver hvad fortælleren ville gøre hvis han var julemand, indeholder først 3 konstruktioner der er udtrykt i konditionale, derefter 2 der er udtrykt i presente I (heraf den 1. fra l. 30) og teksten afsluttes linje 58-59 med en konditionalekonstruktion (samtlige former optræder i l.p.sg.).

4. De enkelte modi

Som nævnt ovenfor kan de finitte modi på italiensk opdeles i to hovedgrupper ud fra trækket [ASSERTERING]. Mens indikativ og potentativ bærer den positive variant af trækket [+ASSERTERING], bærer imperativ og konjunktiv den negative variant [-ASSERTERING].

4.1. De asserterende modi

Som nævnt omfatter denne kategori formerne: presente I, passato remoto, imperfetto I, futuro og konditionale og de tilsvarende analytiske former.

Traditionelt siges indikativ at være den modus der udtrykker assertering. Det er en opfattelse jeg kan tilslutte mig.

Jeg kan derimod ikke tilslutte mig den opfattelse at sandhedsværditilskrivningen nødvendigvis indebærer at den angivne relation hævdes at være virkelig eller faktisk på udsigelsestidspunktet. Det siges i en del værker, hvor futuro henregnes til indikativ, bl.a. i Berretta (1993). Tager vi propositionen *mangiare(Gianni, la pizza)/spise(Gianni, _{def} pizzaen)*, vil indholdet af denne – når den optræder i ytringer hvis verbal optræder i en af den reducerede indikativs former (13a) – af afsender kunne understreges med ytringen *È un dato di fatto/Det er et faktum*

- (13a) Gianni **mangia/mangiava/mangiò** la pizza. È un dato di fatto.
G. spiser ... /sad og spiste ... /spiste (hele) pizzaen.

Det er derimod ikke muligt hvis verbalet optræder i en af potentativs former, hvilket illustreres i (13b)

- (13b) Gianni **mangierà/mangierebbe** la pizza. *È un dato di fatto.
G. vil spise/ville spise pizzaen.

Det må betyde at der semantisk set er et skarpt skel mellem futuro (og konditionale) og de tre andre former, der traditionelt henregnes til indikativ. Det der i forbindelse med futuro asserteres, er at der eksisterer et forhold (det være sig fx en forudsigelse som i (13b) eller en plan som i (6)) der, hvis det verificeres, vil medføre at den relation der udtrykkes i propositionen får tilskrevet en sandhedsværdi. Det propositionelle indhold præsenteres med andre ord ikke som en realitet når det "ikklædes" futuro, og verbalformen bærer derfor den negative variant af trækket [FAKTUEL]. Trækket [+ASSERTERING] i kombination med [-FAKTUEL] fører til betinget asserting af sagforholdet.

Som yderligere belæg for denne opfattelse kan anføres (4a) og (7). Når der i (14) derimod er benyttet indikativ selv om eksemplet der stammer fra Bertinetto (1986: 337), omhandler et forhold der på bogens udgivelsestidspunkt lå 12 år frem i tid, skyldes det som anført i Bertinetto at der her tales om et fremtidigt forhold som er en objektiv sandhed; og som sådan vil der kunne føjes den før anvendte styrke-markør til: *È un dato di fatto*.

- (14) Nel 1998 **ricorre** il cinquantenario dell'approvazione della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo.
i-det 1998 ske_{3.p.sg.presente I} def halvtredsårsperiode for_{def} vedtagelse af_{def} Erklæring Universel af_{def} Rettigheder af_{def} Menneske
1998 er halvtredsåret for vedtagelsen af FN's Menneskerettigheds erklæring.

Traditionelt siges det at konditionale "udtrykker noget tænkt, noget muligt, som er betinget af noget andet som det forudsætter" (Bach &

13. I Jensen (1994) argumenteres der yderligere for at futuro ikke kan opfattes som fremtidsform.

Schmitt Jensen (1990: 455) der hører til dem der henregner *condizionale* til *indikativ* (op.cit.: 52ff). Denne beskrivelse kan jeg tilslutte mig, og som anført ovenfor passer beskrivelsen også på *futuro*. Det der adskiller de to former, er således trækket [DISTANCE], hvor *futuro* er bærer af den negative variant, mens *condizionale* er bærer af den positive variant. Dette taler for at henregne de to former til én og samme modus, der som sagt karakteriseres af trækkene [+ASSERTERING] og [-FAKTUEL].

Trods disse ligheder i træk er der et forhold der i det mindste umiddelbart kunne se ud til at tale imod en sådan udlægning. Det der tænkes på, er betingelseskonstruktioner hvis nukleusdel¹⁴ indeholder *condizionale* eller *futuro*. Umiddelbart skulle man tro at modus i betingelsesbisætningen, der fungerer som satellit, ville være den samme i begge tilfælde, men det er det ikke, som det fremgår af (15a) og (15b)

(15a) Se **vincessi** 1 milione di corone, **comprerei** una seconda casa al mare.

hvis vinde_{1.p.sg.imperfetto K} 1 million af kroner, købe_{1.p.sg.condizionale} et andet hus ved havet

= Hvis jeg vandt 1 million kroner, købte jeg et sommerhus ved vandet.

(15b) Se **vinco/vincerò** 1 milione di corone, **comprerò** una seconda casa al mare.

= Når jeg vinder 1 million kroner, køber jeg et sommerhus ved vandet.

Når nukleusdelen indeholder *condizionale* som i (15a), vil verbalet i betingelsesbisætningen som oftest optræde i *imperfetto* konjunktiv. Optræder verbalet i nukleusdelen derimod i *futuro*, som i (15b), kan verbalet i betingelsesbisætningen optræde i *presente* *indikativ* eller i *futuro*, men ikke i *presente* konjunktiv, som man måske umiddelbart ville forvente.

14. Denne term – sammen med den efterfølgende term 'satellit' – stammer fra Matthiessen & Thompson (1988).

Forklaringen er formentlig, men det skal undersøges nærmere, at det forhold der udtrykkes i ledsætningen, i konstruktioner som (15b) asserteres, mens det i konstruktioner som (15a) ikke gør det. Denne modusforskel mener jeg dog ikke taler imod den her foreslåede klassificering, og jeg vil derfor henregne futuro og kondizionale til samme modus, en modus jeg er nået frem til at ville benævne **potentativ**. Jeg har søgt en betegnelse der rimer med de andre modusbetegnelser, samtidig med at jeg har ønsket en betegnelse der ikke allerede er i brug¹⁵, og endelig må betegnelsen meget gerne sige noget centralt om klassen.

4.2. *De ikke-asserterende modi*

4.2.1. *Sammenligning mellem imperativ og konjunktiv*

Sammenligner vi imperativ og konjunktiv, kan vi konstatere at de to former begge kan bruges i direkte udsagn¹⁶

(16a) Gianna, **vieni!** Gianna, komme_{ental, imperativ}

(16b) Signora, **venga!** Frue, komme_{ental, presente K}¹⁷

Mens (16a) bruges i forbindelse med tiltale til mennesker man er dus med, bruges (16b) i forbindelse med tiltale til mennesker man er Des med. Det vil sige at imperativ bruges i uformelt sprog, mens konjunktiv bruges i formelt sprog. Det er dog en sandhed med modifikationer, da imperativ ofte bruges i såvel uformel som formel sammenhæng når de taltale er flere.

Hvorfor sådanne forskelle? Muligvis af høflighedsgrunde. Jo større den sociale afstand er mellem mennesker, jo vigtigere er det at dyrke det man kunne kalde "ansigtspleje". Det der tænkes på, er de strategier man ifølge Brown & Levinson (1987: 69) kan vælge¹⁸ når man

15. I en tidligere sammenhæng (se Jensen 2000b) blev klassen benævnt 'condizionale', men det er til hensigtsmæssigt at klasse og medlem bærer samme benævnelse.

16. For definition se Searle (1979). For sproghandlinger på italiensk se Cresti (2000) og Jensen (under udarbejdelse a).

17. Når formen her blot bestemmes mht tal og ikke mht person, skyldes det at presente konjunktiv adskiller sig fra de fleste andre modus-tempusformer ved at der i ental er sammenfald mellem 1., 2. og 3. person.

18. Det drejer sig om følgende fem strategier:

står over for at skulle udføre en handling der truer modtagers ansigt¹⁹.

Mens imperativ benyttes i *bald on record* strategien, er det min antagelse at konjunktiv benyttes i en *off record* strategi. Forskellen kan således ses som en forskel i indirekthed, som kan forklares med at imperativ udelukkende anvendes i forbindelse med tiltale, mens konjunktiv også kan anvendes i forbindelse med omtale

- (17) La presidente dell'Europarlamento
Nicole Fontaine: "I piccoli Paesi non **temano** di perdere l'identità". (overoverskrift + overskrift)
(Corriere della Sera, september 2000)
"De små Lande ikke frygte_{3,p.pl.presente K} at miste_{def} identitet"
= "De små medlemslande skal ikke frygte at miste deres identitet."

Imperativ kan sandsynligvis opfattes som mere "aggressiv" eller pågående end konjunktiv: en antagelse der bekræftes af sprogbrugen i forretningskorrespondance. Her ser man ofte verbet *volere* 'ville' (der på italiensk udelukkende er et viljesverbum) i konjunktiv kombineret med infinitiv af det verbum man i andre mere uformelle sammenhænge ville udtrykke ved imperativ

- (18) **Vogliate comunicarci ...**
ville_{2,p.pl.presente K} meddele-os ...
(Vi forestiller os at) De vil meddele os ...
= Meddel os venligst ...

– Do the face threatening act (FTA):

- on record
 - without redressive action, baldly (strategi 1)
 - with redressive action
 - positive politeness (strategi 2)
 - negative politeness (strategi 3)
- off record (strategi 4)
- Don't do the FTA (strategi 5).

19. Betegnelsen svarer til eng. 'face', en betegnelse der bruges i Brown & Levinson (op.cit.) og som stammer fra Goffman (1967).

En anden forskel mellem imperativ og konjunktiv er at mens konjunktiv også kan optræde i ledsætninger, kan imperativ ikke. Ændres (16a) – (16b) til indirekte tale, vil der i begge tilfælde blive brugt konjunktiv i ledsætningen

(16a') Disse a Gianna che **venisse**

sige_{3,p.sg.passato remoto} til Gianna at komme_{3,p.sg.imperfetto K}

(16b') Disse alla signora che **venisse**

sige_{3,p.sg.passato remoto} til den dame at komme_{3,p.sg.imperfetto K}

Dette forhold bekræfter den føromtalte antagelse at imperativ kun kan bruges i tiltale og derfor adskiller sig fra konjunktiv, der både lader sig kombinere med subjekt_[-HUMANT] som i (17) og kan optræde i underordnede strukturer.

4.2.2. Konjunktiv i ledsætninger

Det er en udbredt opfattelse at konjunktiv er underordningens modus i syntaktisk forstand (se først og fremmest Schmitt Jensen (1970), men også Bach & Schmitt Jensen (1990), Wandruszka (1991) samt Berretta (1993)). Det synes følgende eksempler at bekræfte

(19) Sono contenta che tu **abbia superato** gli esami.

være_{1,p.sg.presente I} tilfreds at du bestå_{2,p.sg.passato prossimo K} de eksaminer = Jeg er glad for at du har bestået eksamen.

jf. Tu **hai superato** gli esami. (Indikativ i HS)

(20) Non è un caso che Germania, Olanda e Danimarca – tradizionalmente molto attente ai problemi ambientali – **siano** in grado di fornire un'acqua potabile che, se perfetta non è, è comunque di buona qualità.

(*Il Sole 24 Ore*, 1/3/90)

ikke være_{3,p.sg.presente I} et tilfælde at Tyskland, Holland og Danmark – traditionelt meget opmærksomme på_{def} problemer miljø- – være_{3,p.pl.presente K} i stand til at levere et vand drikkelig som, hvis perfekt_{sg.f.} ikke være_{3,p.sg.presente I'} være_{3,p.sg.presente I} dog af god kvalitet

= Det er ikke tilfældigt at Tyskland, Holland og Danmark, der

traditionelt er meget opmærksomme på miljøet, er i stand til at levere drikkevand der er om ikke perfekt så dog af god kvalitet.

jf. Germania, Olanda e Danimarca **sono** in grado di fornire un'acqua portabile di buona qualità. (Indikativ i HS)

(21) Che **fosse** vero, lo sapeva.

at være_{3.p.sg.imperfetto K} sandt, det vide_{3.p.sg.imperfetto I}
= At det var sandt, det vidste han.

jf. **Era** vero. (Indikativ i HS)

Andre (fx Vanvolsem (1995)) mener derimod at konjunktiv udtrykker usikkerhed, hvilket ofte tilsyneladende er tilfældet, som fx i (22), men de netop viste eksempler modsiger denne opfattelse

(22) Teme che **sia successo** qualcosa.

frygte_{3.p.sg.presente I} at ske_{3.p.sg.passato prossimo K} noget
= Han/Hun frygter at der kan være/er sket noget.

En tredje forklaring på at konjunktiv hyppigt optræder i bisætninger vedrører informationsstrukturen forstået på den måde at det forhold der beskrives i de relevante ledsætninger, ikke asserteres²⁰ selv om de som vi så i (19) - (21), refererer til noget faktisk. En sådan forklaring er for engelsks vedkommende fremsat i Hooper (1975), og i forbindelse med fransk i Korzen (1999) og i Herslund & Korzen (1999). I Maiden & Robustelli (2000) siges følgende om konjunktiv på italiensk

The subjunctive, then, expresses the 'basic notion', the 'dictionary definition', 'what the verb means', plus person and number of the subject and some information about tense – but unlike the indicative, is simply 'neutral' when it comes to asserting whether or not what is expressed by the verb is (was/will be) actually 'realized'. (op.cit.: 313)

20. I Cresti (2000: 131ff) tales der om informationer der er tilføjelser til *Comment* (på italiensk kaldet *Appendice di Comment*).

Hvis der med 'neutral' menes [-ASSERTERING], deler jeg forfatterens opfattelse. Det betyder at trækket i eksemplerne (16b), (17) - (18), (16a') - (16b') og (22) vedrører den ekstralingvistiske verden, mens det i (19) - (21) vedrører det tekstuelle niveau. I sidstnævnte tilfælde er ledsætningens propositionelle indhold præsupponeret og fungerer i Matthiessen & Thompsons (1988) forstand som satellit.

5. Konklusion

Som nævnt i introduktionen har formålet med dette indlæg været at argumentere for en ny opdeling af det finitte verbalsystem på italiensk der bedre afspejler sprogets karakter (jf. note 2).

Denne nye opdeling kan for de syntetiske formers vedkommende sammenfattes som vist i Oversigt 4.

Oversigt 4.

Karakteristik af de syntetiske finitte modus-tempusformer på italiensk

MODUS	TEMPUS		[-DISTANCE]	[+DISTANCE]
[+ASSERTERING]	INDIKATIV [+FAKTUEL]		PRESENTE	PASSATO REMOTO [+PERF] IMPERFETTO [-PERF]
	POTENTATIV [-FAKTUEL]		FUTURO	CONDIZIONALE
[-ASSERTERING]	KONJUNKTIV [+INDIREKT]		PRESENTE	IMPERFETTO
	IMPERATIV [-INDIREKT]		IMPERATIV	

Som man kan læse ud af oversigten, fremstår modus på italiensk som en grammatisk kategori der bygger på det overordnede træk [ASSERTERING], suppleret med trækket [FAKTUEL] inden for [+ASSERTERING] og trækket [INDIREKT] (se p. 151) inden for [-ASSERTERING].

Disse træk er alle størrelser der bekræfter den opfattelse der blev nævnt i introduktionen, at italiensk typologisk set skulle være et med Baths ord **modusprægnant** sprog²¹, og dermed også et med Durst-Andersens ord **afsenderbaseret** sprog²².

Forhåbentlig vil fremtidige studier kunne af- eller bekræfte denne opfattelse.

Henvisninger

- Abouda, L. (1997). Le conditionnel: temps ou mode? Arguments syntaxiques. *Revue Romane* 32.2.179-196.
- Bach, S. & J. Schmitt Jensen (1990). *Større Italiensk Grammatik*. København: Munksgaard.
- Bath, D. N. S. (1999). *The Prominence of Tense, Aspect and Mood*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bazzanella, C. (1994). *Le facce del parlare. Un approccio pragmatico all'italiano parlato*. Firenze: La Nuova Italia.
- Berretta, M. (1993). Morfologia. A. A. Sobrero (ed.): *Introduzione all'italiano contemporaneo. Le strutture*. Bari: Editori Laterza. 193-245.
- Bertinetto, P. M. (1986). *Tempo, aspetto e azione nel verbo italiano*. Firenze: presso l'Accademia della Crusca.
- Brown, P. & S. Levinson (1987). *Politeness*. Cambridge University Press.
- Comrie, B. (1985). *Tense*. Cambridge University Press.
- Cresti, E. (2000). *Corpus di italiano parlato*. Firenze: presso l'Accademia della Crusca.
- Durst-Andersen, P. (1997). Towards a theory of linguistic supertypes: Speaker-based, hearer-based and reality-based languages. B. Palek (ed.): *Proceedings of LP'96*. Charles University Press. 125-152.
- Durst-Andersen, P. (2000). En kognitiv analyse af perfektum og imperfektum i dansk. *NyS* 26-27. 131-164.
- GGIdC = Grande grammatica Italiana di Consultazione*, vol I-III. 1988/1991/1995. L. Renzi et al. (eds.). Bologna: il Mulino.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: essays on face to face behaviour*. New York: Garden City.

21. Se Bath (1999).

22. Se Durst-Andersen (1997).

- Halliday, M. A. K. (1979). Modes of meaning and modes of expression: types of grammatical structure, and their determination by different semantic functions. D. J. Allerton, E. Carney & D. Holdcroft (eds.): *Function and context in linguistic analysis. A Festschrift for William Haas*. Cambridge University Press. 57-79.
- Hansen, E. (1998). Kriterier for inddeling af ledsætninger. P. Colliander & I. Korzen (eds.): *Ny forskning i grammatik 5*. Odense: Odense Universitets Forlag. 7-22.
- Hansen, E. & L. Heltoft (1999). *Grammatik over det Danske Sprog. Kap. 4-6. Det verbale system*. Foreløbig udgave.
- Hare, R. M. (1952). *The Language of Morals*. Oxford: The Clarendon Press.
- Hare, R. M. (1971). *Practical Inferences*. London & Basingstoke: The Macmillan Press Ltd.
- Herslund, M. & H. Korzen (1999). *Det franske sprog. Kapitel VIII, I. Den komplekse prædikation I*. Foreløbig udgave.
- Hooper, J. (1975). On Assertive Predicates. J. P. Kimball (ed.): *Syntax and Semantics 4*. New York/San Francisco/London: Academic Press.
- Jensen, B. L. 1994. Den italienske futurum og verden. F. Sørensen (ed.): *Leksikon og verden*. Ark 76. Handelshøjskolen i København. 29-45.
- Jensen, B. L. (2000a). La semantica del condizionale. K. Blücher (ed.): *Atti del V Congresso degli Italianisti Scandinavi, Bergen, 25-27 giugno 1998*. Seksjon for italiensk, Romansk Institut, Universitetet i Bergen. 239-246.
- Jensen, B. L. (2000b). Futuro e condizionale nel sistema verbale italiano. J. Nystedt (ed.): *XIV Skandinaviska Romanistkongressen*. Stockholm 10-15 augusti 1999. CD-Rom. Acta Universitatis Stockholmiensis, Acta Romanica. Stockholm: Almqvist & Wiksell International. 1272-1283.
- Jensen, B. L. (under udgivelse). Il congiuntivo nel sistema verbale italiano. AA.VV: *Italia linguistica anno Mille – Italia linguistica anno Duemila*. Roma: Bulzoni.
- Jensen, B. L. (under udarbejdelse a). *Illokution Italiensk – Dansk*.
- Jensen, B. L. (under udarbejdelse b). *Det italienske verbalsystem* (arbejdstitel).
- Klinge, A. (1993). The English modal auxiliaries: from lexical semantics to utterance interpretation. *Journal of Linguistics* 29. 315-357.
- Klinge, A. (1996). The Impact of Context on Modal Meaning in English and Danish. *Nordic Journal of Linguistics* 19,1. 35-54.

- Korzen, H. (1999). Principper for opstillingen af modus i kompletiv-sætninger på fransk. C. Bache, L. Heltoft & M. Herslund (eds.). *Ny forskning i grammatik 6*. Odense Universitetsforlag. 181-203.
- Maiden, M. & C. Robustelli (2000). *A Reference Grammar of Modern Italian*. London: Arnold Publishers.
- Matthiessen, C. & S. A. Thompson (1988). J. Haiman & S. A. Thompson (eds.): *Clause Combining in Grammar and Discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 275-329.
- Sabatini, F. (1984). *La comunicazione e gli usi della lingua*. Torino: Loescher.
- Schmitt Jensen, J. (1970). *Subjonctif et hypotaxe en italien*. Odense University Press.
- Searle, J. R. (1979) [1989]. *Expression and meaning*. Cambridge University Press.
- Silva Corvalàn, C. (1995). Contextual Conditions for the Interpretation of 'poder' and 'deber' in Spanish. J. Bybee & S. Fleischman (eds.): *Modality in Grammar and Discourse*. Chicago and London: The University of Chicago Press. 67-105.
- Simone, R. (1992). *Fondamenti di linguistica*. Bari: Editori Laterza.
- Vanvolsem, S. (1995). Il valore modale del congiuntivo. H. L. Andersen & G. Skytte (eds.): *La subordination dans les langues romanes. Actes du colloque international, Copenhague 5.5-7.5.1994*. (Etudes Romanes 34). Copenhagen: Munksgaard. 181-194.
- Wandruszka, U. (1991). Frasi subordinate al congiuntivo. *GGIdC II*. Bologna: il Mulino. 415-481.

